

TAMMELAN KUNTA

Vetovoima tasokas asuminen ja yrittäjyys

Ohjelmasuunnitelma

TAMMELA

www.tammela.fi

SISÄLLYS

1	Tausta ja nykytila kehitysohjelman kohdealueella.....	3
2	Yhteys strategiaan.....	4
3	Tavoitteet ja mittarit.....	4
3.1	Hyötytavoite 1: Vetovoima ja tunnettavuus	4
3.2	Hyötytavoite 2: Kumppanuustyö.....	7
3.3	Hyötytavoite 3: Yrittäjyyden tukeminen.....	8
3.4	Hyötytavoite 4: Yrittäjyyden tukeminen.....	11
4	Rajaukset.....	13
5	Kehitysohjelman toteutus.....	14
6	Kustannukset ja rahoitus.....	14
7	Riippuvuudet muihin ohjelmiin, projekteihin ja muuhun työhön.....	15
8	Organisointi ja vastuut.....	15
9	Sidosryhmät ja sidosryhmien hallinta.....	16
10	Viestintä.....	16
11	Kehitysohjelman hallintakäytännöt.....	16
12	Riskit ja riskienhallinta.....	17
13	Edellytykset kehitysohjelman toteutukselle ja onnistumiselle.....	18
14	Kehitysohjelman arviointi, ohjelman lopetus ja jatkotoimenpiteet.....	18

1. Tausta ja nykytila kehitysohjelman kohdealueella

Vetovoima

Tammelalla on hyvä maine, mutta tunnettavuus on heikko. Kunnan alueella on hyviä luonnon ja kulttuurin vetovoimatekijöitä kuten kansallispuistoja, mutta näitä ei ole pystytty hyödyntämään riittävästi tunnettavuuden lisäämiseksi esim. matkailussa. Kunnassa on myös paljon aktiivisia toimijoita, runsaasti tapahtumia ja kulttuuritarjontaa. Tapahtumissa olisi huomattavasti potentiaalia tunnettavuuden lisäämiseksi. Tammelan sijainti valtakunnan kasvukolmion kärkiin nähden on periaatteellisesti hyvä. Liikenneyhteydet ovat kohtuulliset lukuun ottamatta vt 2:sta, jonka remontointi välityskyvyltään paremmaksi on kestänyt pitkään. Kunta ja koko seutu on alisuoriutunut sijaintiedun hyödyntämisessä.

Yrittäjyys

Kunnan työpaikkaomavaraisuus on ollut alhainen (vain 64 % v. 2013), kuntaa on kehitetty lähinnä asuinkuntana ja on luotettu Forssan työpaikkojen työllistämiseen. Viime vuosina seudun teolliset työpaikat ovat kuitenkin vähentyneet voimakkaasti. Nykytilanteessa työpaikka-kehityksen parantamisessa ei voida luottaa enää naapurin vetovoimaan, vaan työpaikkoja tulisi entistä enemmän olla myös Tammelan alueella. Nykyisin kunnassa on paljon yrityksiä, mutta valtaosa niistä työllistää vain vähän. Kunnassa onkin satsattu Kaukjärvellä Hakkapeliitta-yrityspuiston rakentamiseen. Alue sijaitsee hyvällä paikalla vt10:n varressa, mutta sieltä ei ole saatu myytyä tontteja yrityksille. Vapaita toimitiloja yrittämiseen ei juuri ole. Moni yrittäjä ei ole varsinkaan yritystoiminnan alkuvaiheessa valmis satsaamaan omien toimitilojen rakentamiseen.

Asuminen

Tammela on lukuisten vesistöjensä kautta houkutteleva asuin- ja vapaa-ajanasuinkunta. Kunnan läheisyys pääkaupunkiseudusta mahdollistaa sen, että kunnan väkiluku lähes kaksinkertaistuu kesäaikaan. Tammelan kunta on aktiivisesti pyrkinyt edistämään kesäasukkaiden mahdollisuuksia muuttaa vakituiseksi asujiksi kuntaan erityisesti laatimalla vakituisen asumisen mahdollistavia osayleiskaavoja ranta-alueille. Etätyö ei ole lisääntynyt kunnan toivomalla tavalla ja muutto vakituiseksi asukkaaksi on ollut vähäistä.

Työpaikat ovat seudulla vähentyneet ja paljon työikäisiä on muuttanut työn perässä muualle. Myös eläkeläiset ovat muuttaneet joukolla Forssaan markettien läheisyyteen rakennettuihin uusiin kerrostaloasuntoihin. Tähän on pyritty vastaamaan mahdollistamalla kerrostalojen rakentamista keskustaan ja pyrkimällä parantamaan keskustan viihtyisyyttä. Tammelassa ei myöskään ole ollut riittävästi houkuttelevia omistusasuntokohteita eikä kohtuuhintaisia eri kokoisille perheille suunniteltuja vuokra-asuntoja, vaan kunta on perinteisesti ollut omistuspohjaisen pientaloasumisen aluetta.

Vanhat kylät ovat Tammelan vahvuus ja kyliin laadituilla ja laadittavilla osayleiskaavoilla on etsitty suunnitelmallisesti uusia asuinpaikkoja kyläalueilta. Kunta ja paikalliset vesiyhtiöt ovat satsanneet voimakkaasti vesihuollon

kehittämiseen kyläalueilla, jotta kylillä olisi puhtaan veden ja viemäroinnin osalta mahdollisuudet olemassa olevan asutuksen säilyttämiseen ja asutuksen lisäämiseen. Merkittävät sat-saukset kaavoitukseen ja vesihuoltoon voivat jäädä ylimitoitetuiksi, mikäli kunnan asukasluku laskee tulevaisuudessakin.

2. Yhteys strategiaan

Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys –ohjelmalla muutetaan nykyistä suuntausta, jossa kunnan väkiluku laskee, asukkaiden keski-ikä nousee ja syntyvyys on maltillista. Ohjelmassa esiin nostetuilla toimenpiteillä lisätään kunnan vetovoimaa niin asumiselle kuin yrittäjyydellekin, myös virkistykseen näkökohdat ja näiden piilevä matkailupotentiaali huomioiden. Yrittäjyyden tukemiseen suunnatuilla toimenpiteillä helpotetaan ja joustavoitetaan yrittämistä ja yrittämisen aloittamista Tammelassa. Asumisen suhteen esitetyillä toimenpiteillä vastataan etenkin nuoremman sukupolven voimistuneeseen haluun asua kaupunkiympäristössä tarjoamalla tasokkaita asumiseen vaihtoehtoja, joita ei kaupunkiympäristössä ole mahdollista saavuttaa kuten vakituista asumista järven rannalla.

Ohjelmalla on useita yhtymäkohtia kunnan strategiaan. Ohjelma toteuttaa vision mukaista edelläkävijyyttä ja Suomen paras kunta –tavoitetta sekä arvojen mukaista asiakaslähtöisyyttä, vastuullisuutta, yhdessä onnistumista ja tahtoa uudistua. Ohjelma toteuttaa osaltaan strategiaperustan mukaista kunnan kokonaisvaltaista muutosta, kohti elinvoimaista Tammelaa.

Ohjelmassa toteutetut hankkeet ja kehittämistyö lisäävät kunnan vetovoimaa siten, että Tammela on tulevaisuudessa Suomen paras paikka asua ja yrittää. Väestökehitys saadaan tätä kautta myös jälleen kasvuun. Ohjelman vahva kytkös kunnan strategian visioon ja muihin kehittämishjelmiin lisää ohjelman strategista merkitystä.

3. Tavoitteet ja mittarit

Kunnan perimmäisenä tavoitteena on kasvattaa kunnan väkilukua ja tätä kautta kunnan elinvoimaisuutta. Asukkaiden saannissa tärkeällä sijalla on kunnan vetovoiman kasvattaminen ja sitä kautta asukkaiden muutto ja yritysten sijoittuminen kuntaan. Yritysten määrää tulee saada kasvatettua ja kunnan tulee olla mukana edesauttamassa, että yritykset kasvavat ja työllistävät enenevässä määrin asukkaita.

3.1 Hyötytavoite 1: Vetovoima ja tunnettavuus

Vetovoimaisuus ja yrittäjyys nähdään kunnan elinvoiman kannalta niin keskeisinä tekijöinä, että niihin osoitetaan kunnan toimesta merkittävää ja pitkäjänteistä panostusta. Tulevaisuudessa kunta tunnetaan Etelä-Suomen alueella ja se on Suomen yrittäjämönteisin kunta.

Tammela tunnetaan laadukkaasta asumisesta lähellä luontoa ja hyvistä palveluista. Vesistöjen arvo on hyödynnetty siten, että myös taajaman asukkailla on hyvät pääsymahdollisuudet järvien rantaan virkistäytymään ympäri vuoden. Kehitysohjelman tavoitetilan mukaan kunta on tulevaisuudessa tunnettu myös Etelä-Suomen alueella luonto- ja kulttuurimatkailusta, Ee-

rikkilästä, Mustialasta, Hämeen Härkätiestä ja kylä- ja kulttuuritapahtumista. Alueen yöpymisvuorokausien määrää saadaan lisättyä tuntuvasti lähtötilanteesta.

Puutteita kuitenkin on näihin liittyvissä palveluissa sekä tunnettavuudessa. Lisäämällä veto-voimatekijöiden markkinointia, lisätään myös Tammelan tunnettavuutta.

Mittarit:

- Väestökehitys ja muuttajien rakenne
- Väestön sijoittuminen Tammelaan
- Opiskelupaikkojen kehitys
- Tapahtumien ja niissä käyneiden henkilöiden määrät
- Matkailijoiden yöpymisten määrä Tammelassa
- Kansallispuistoissa kävijöiden määrä
- Luontokeskuksessa kävijöiden määrä
- Matkailijakysely
- Saavutettavuuden parantamiseksi tehdyt toimenpiteet

TOIMENPIDE	KUVAUS	TOTEUTTAJAT	AIKA-TAULU	€ (x1000)
Matkailun edistämishankkeet	Yhtenäinen info-paketti matkailijoille erilaisissa matkailupisteissä jaettavaksi ympäri Suomea esim. Helsinki-Vantaan lentokentällä. Laaditaan A3-kokoinen painettu matkailukartta sekä sähköinen versio jaettavaksi/ladattavaksi matkailijoille. Reittien ja kohteiden sisältötiedot kuntoon ja koodien kautta ladattaviksi matkapuhelimiin. Matkailun keulakuviksi merkittäviä yrittäjiä ja organisaatioita kuten Makuliha, Eerikkilän Urheilupuisto, Lounais-Hämeen Pirtti yms.	Yrittäjät, järjestöt ja kunta	2017-2018	25
Luontomatkailun varauskeskus	Perustetaan luontomatkailun varauskeskus, jossa myös välinevuokrausta.	Yrittäjät, Metsähallitus, kunta	2017-2018	10
Matkailuneuvonta ja kunnantalon monipalvelupiste	Matkailun edistämiseksi kunnantalo auki kesäaikaan. Palkataan aktiivisia nuoria kesätöihin kuntaa markkinoimaan. Uudenlainen monipalvelupiste kunnantalolle 24/7 toimintaperiaatteella.	Kunta	2017-2019	10 / vuosi
Uusien medi-	Sosiaalinen media hyödynne-	Kunta	2017-	50-75 /

oiden hyödyntäminen + matkailu	tään kattavasti ja palkataan puhtaasti markkinoinnin, tiedottamisen ja matkailun.			vuosi
Infotaulut	Infotaulut valtateiden varsille uusitaan ja paikat mietitään uudelleen.	Kunta	2017-2018	30
Keskusta-alueen veto-voiman lisääminen	Pyhäjärvi tulee nostaa esiin kirkonkylän näkymissä. Kunnan tulee hankkia ja hoitaa riittävästi puistoalueita ranta-alueelta. Rantapuistoihin on myös mahdollistettava veneily- ja virkistyspalveluja. Myös korkeatasoisia veteen sijoittuvia ratkaisuja mahdollistetaan. Jouluvalojen uusiminen.	Kunta, yrittäjät	2017-2021	250
Tammela-brändi	Nostettava esiin Tammela kansallispuistojen ja luontokohteiden kuntana sekä kulttuurihistoriallisesti ainutlaatuisena kohteena (esim. Mustiala). Lähi-ruoka ja biotalous esiin. Niin kunnan työntekijät kuin kuntalaisetkin kunnan markkinoijia.	Kunta, yrittäjät, järjestöt ja kuntalaiset /kesäasukat	2017-	20
Saavutettavuuden parantaminen	Julkisilla kulkuvälineillä on päästävä kunnan vetovoimakohteisiin nykyistä paremmin. Myös tilausajoon liittyvää kuljetusta tulisi järjestää ja luoda uusi yhteystapoja, esimerkiksi suora yhteys Nuuksion kansallispuistosta Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoihin.	Kunta, yrittäjät, järjestöt, Metsähallitus	2018-	50 /vuosi
Luontomatka- lun infra- hankkeet	Eerikkilän ja luontokeskuksen välisen sillan rakentaminen. Eerikkilän ja Luontokeskuksen yhteys Torronsuolle valtatie 2 alittamalla. Torronsuon luontoreitti-yhteys suolle Somerontien varresta ja uudet yhteydet valtatie 2:lta Kiljamaan. Rengasyhteyksien rakentaminen ja reittien kunnostus	Kunta, Eerikkilä, Metsähallitus, Hämeen virkistysalueyhdistys ja ELY.	2017-2018	300
Keskustapuis- ton tapahtu- mien kehittä- minen	Torialueen parempi hyödyntäminen. Kesätori, joulun ajan tapahtumat, Makkaramarkkinat.	Kunta, yrittäjät, yhdistykset	2017-	50 / vuosi
Erikoistuva	Luontopainotteisen varhais-	Kunta, luon-	2017-	30

TAMMELA

www.tammela.fi

varhaiskasvat- us ja koulu	kasvatuksen kehittäminen (metsäeskari) ja liikuntapainot- teisen koulun mahdollisuus. Esiselvitys.	toalan yrittä- jät, Eerikki- län urhei- luopisto		
---------------------------------------	--	---	--	--

3.2 Hyötytavoite 2: Kumppanuustyö

Kuntaorganisaation rooli tulevaisuudessa on lakisääteisten tehtävien lisäksi erilaisten toimintatapojen, palvelujen tuottamiseen liittyvien tapojen ja vapaaehtoistyön mahdollistaja. Kunta etsii keinoja ja tapoja uusien ratkaisujen ja toimintatapojen toteuttamiselle asukkaiden palvelutarpeiden tyydyttämiseksi kumppanuusperiaatteiden mukaisesti. Kunta on vastuussa kumppanuuden toimintatapojen ja rakenteiden kehittämisestä ja säilyttämisestä.

Kunta toimii asiakaslähtöisesti aitona kumppanina, jonka tavoitteena on kylien, muiden asuinalueiden ja yritystoiminnan elinvoimaisuus. Kunnan hankkeissa ja toimenpiteissä on johtavasti mukana tavanomaisen yhteistyön sijaan syvempi kumppanuusnäkökulma. Kunta on aktiivisesti mukana valtakunnallisissa hankkeissa, jotka tukevat pyrkimystä elinvoimaisuuden ja tunnettavuuden lisäämiseen.

Tammelan lukuisat historialliset ja elinvoimaiset kylät ja niissä asuvat ihmiset ovat myös koko kunnan vahvuus, sillä kyläalueilla on säilynyt omatoiminen asukkaita osallistava tekemisen ote, joka toimii hyvänä pohjana kuntaorganisaation ja kuntalaisten kumppanuudelle.

Kumppanuus ei ole samalla tavalla kehittämisohjelman osa vaan se liittyy kiinteästi kaikkiin muihin osa-alueisiin, joissa se on tapa toimia. Kumppanuutta tarvitaan jatkossa kylätoiminnassa ja sen tukemisessa mutta se sopii läpileikkaavasti myös hyvin yrittäjyyden tukemiseen. Erityisesti kumppanuustyö tukee pieniä matkailuyrityksiä. Hanketyössä ym. toiminnassa kunta on jatkossa kumppani eikä yhteistyöorganisaatio.

Mittarit:

- Kuntalaisten osallistuminen päätöksentekoon
- Siirtyminen osallistuvaan budjettiin?
- Kumppanuushankkeiden ja toimenpiteiden määrä
- Kysely kumppanuushankkeiden ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja onnistumisesta
- Yhteisten markkinointitilaisuuksien määrä
- Asukkaiden ja asukasyhteisöjen osallistuminen kunnan suunnitteluprosesseihin
- Tukipalvelujen määrä ja vaikuttavuus

TOIMENPIDE	KUVAUS	TOTEUT- TAJAT	AIKA- TAULU	€ (x1000)
Suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistaminen	Asukkaiden, asukasyhteisöjen ja yritysten aktiivinen osallistuminen / osallistaminen kunnan suunnitteluprosesseihin ja	Asukkaat, asukasyhteisöt, yritykset, kun-	2018-	

	vastuun jakaminen toimenpiteistä. Työvälineenä esim. osallistavan budjetoinnin käyttö.	ta		
Tukipalveluiden kehittäminen	Vanhusten, yksinäisten, vajaa-kuntoisten, maahanmuuttajien tukipalvelujen kehittäminen	Asukkaat, asukasyhteisöt, yritykset, kunta	2017-	
Rakentamisen ja ylläpidon yhteistyöhankkeet	Kyliä kevyen liikenteen reitit, uimarannat, liikuntapaikat, maisemien hoito, jne. Toteutus kyläyhdistysten kautta.	Asukkaat, asukasyhteisöt, yritykset, kunta	2017-	
Yhteismarkkinointi	Yleismarkkinointi, tontit, tapahtumat, messut, jne	Asukkaat, asukasyhteisöt, yritykset, kunta	2017-	
Työllistäminen	Kylätalkkaritoiminta, uudet yritykset	Asukkaat, asukasyhteisöt, yritykset, kunta	2017-	
Turvallisen elämän edellytysten turvaaminen kunnan asukkaille	Yhteisöllisyyden lisääminen, liikenteen ja asumisen turvallisuus ja sen kokeminen. Eri osapuolten välisen luottamuksen rakentaminen.	Asukkaat, asukasyhteisöt, yritykset, kunta	2017-	
Biotalouden ja uusiutuvan energian lisääminen	Asukkaiden ja yritysten yhteiset hankkeet. Omavarainen biokylä tai bioasuinalue.	Asukkaat ja yritykset	2019-	

Kunnan kustannusosuudet sisältyvät pääosin muiden hankkeiden kustannuksiin. Kumppanuushankkeiden määrärahat tulevat toimijoilta esim. osallistavan budjetoinnin kautta.

3.3 Hyötytavoite 3: Yrittäjyyden tukeminen

Kunnassa on toimivat yrityspalvelut, joilla tuetaan yrittäjyyden toimintaedellytyksiä. Yrittäjyyttä tuetaan järjestämällä tontteja ja toimitiloja. Kunta toimii nopeasti ja ketterästi mm. sopimuksissa ja lupien käsittelyssä. Tavoitteena on lisätä kunnan työpaikkaomavaraisuutta siten, että yrittäjyys lisääntyy ja yritykset työllistävät aikaisempaa enemmän. Kunnan työpaikkaomavaraisuus on nousut. Kunta toimii aktiivisena kumppanina yrityksille ja markkinoi seutua yhdessä yritysten kanssa sekä mahdollistaa infrastruktuuria eri toiminnoille. Kunnan viranomaisprosessit ovat sujuvia ja yrittäjyyttä tukevia.

Muun yritystoiminnan lisäksi edistetään tulevaisuuden elinkeinomuotojen kehittymistä, mistä hyvinä esimerkkeinä ovat Tammelalle luontaisista vesistöistä, kansallispuistoista sekä kylä- ja maisema-alueista hyötyvä luontomatkailu tai biotalous.

Tammelan saavutettavuus paranee pääkaupunkiseudun suuntaan vt2:n parantamisen myötä, mikä lisää työmatkapedelöintiä, etätyön tekemistä ja yritysten sijoittumista Tamme- laan. Kunta tukee yrittäjyyttä ja etätyön mahdollisuutta tarjoamalla kunnantalolla oheispalve- luja kuten neuvottelutiloja esim. videoneuvottelujen järjestämiseen ja tulos- tus/kopiointimahdollisuuksia. Kylätalot palvelevat samaan tapaan em. asioissa mökkiläisiä.

Yrittäjyyteen tutustumiseen ja kasvamiseen on kiinnitetty voimakkaasti huomiota kunnan esi- ja peruskouluopetuksessa sekä kunnan elinkeinotoiminnan kehittämisessä nuorien saa- miseksi aloittamaan yritystoiminnan.

Yrittäjyyden lisäämisen kannalta suuri tekijä on vetovoima ja tunnettavuus kohdassa esiin tuotu markkinoinnin lisääminen kunnasta ja sen kohteista, kuten teollisen toiminnan sijoittu- mispaikoista. Kuten asumisessakin, on yritysten sijoittumisen edistämässä kunnalla suuri rooli etenkin riittävän tonttivarannon ja tarvittavan infrastruktuurin järjestämisessä.

Mittarit:

- Työpaikkaomavaraisuus
- Yritysten kokonaismäärä ja työpaikkojen määrä niissä
- Aloittaneet / lopettaneet yritykset
- Erikokoisten yritysten kokonaismäärä ja vuosittainen kehitys
- Yritysten jatkuvuuden mittaaminen (onnistuneet sukupolven / omistajan vaih- dokset)
- Yrityskontaktien määrä
- Tyytyväisyyskysely yritysneuvonnasta
- Kunnan sijoittuminen Suomen Yrittäjien kuntavertailussa
- Kehittämishankkeiden määrä ja vaikuttavuuden seuranta
- Rakennettujen toimitilojen määrä / vuosi
- Yrittäjyyskasvatuksen määrä tuntia/vuosi
- Matkailuyritysten asiakasmäärät
- Luonto- ja kulttuurimatkailun kehittämisen toimenpiteiden määrä

TOIMENPIDE	KUVAUS	TOTEUT- TAJAT	AIKA- TAULU	€ (x1000)
Yritystila	Kunnassa on oltava mahdolli- suus vuokrata teollista tilaa, minkä vuoksi Kaukjärvelle tulisi rakentaa uusi yritystalo. Näin myös vauhditettaisiin teolli- suusalueen rakentumista.	Kunta	2017-2019	1 500
Halli ”avaimet käteen” peri- aatteella	Yrittäjyyden edistämiseksi luo- daan järjestelmä, jossa kun- nassa olisi valmiudet rakentaa	Yrittäjät, kunta	2017-	

	tilauksesta avaimet käteen -periaatteella toimitilaa kuntaan saapuville yrityksille.			
Matkailun ohjelmapaketit	Matkailuyrittäjien tulisi yhteistyössä valmistella räätälöityjä ohjelmapaketteja ympärivuotiseen matkailuun. Matkailija tutustuisi useampaan kohteeseen käyttäen oheispalveluja (esimerkiksi Torrnsuon hiihtoreitistöön tai keskustaalueen tykkilumilatuun liittyen).	Yrittäjät	2017-	5 / vuosi
Nuorten osallistaminen	Matkailupalvelujen tuottamiseen aktivoidaan nuoria ja toteutetaan osa palveluista nuorten kesäyrittäjyytenä. Tuetaan nuorten ja opiskelijoiden yritysideoita.	Kunta, yrittäjät ja nuoret	2017-	10 / vuosi
Muut yritysten sijoittumista edistävät palvelut	Yritysten sijoittumisen tukena järjestetään myös muut palvelut, kuten päiväkotit, koulu ja asunnot. Kuntaan muuttavia yrityksiä varten tehdään kotoittamispaketti.	Kunta	2017-	
Tammelan toiminta tonni	1000€ suuruinen tuki aloittaville pk-yrityksille tai muualta Tammelaan muuttaville pk-yrityksille	Kunta	2017-	10 / vuosi
Osaavan työvoiman saatuuden edistäminen	Oppilaitosyhteistyö: opinnäytetyöpaikat, yläkoululaisten vierailut alueen yrityksiin	Kunta ja Fai + Hamk	2017-	5 / vuosi
Toimivien yrittäjien tarpeiden huomiointi ja aktiivinen kumppanuus	Yritysvierailut ja muu suhteiden ylläpito sekä verkostoituminen. Yritystapahtumat ja tempaukset.	Kunta ja yrittäjät	2017-	50 / vuosi
Toimivien yrittäjien kannustaminen kasvun	Kasvun esteiden ja ongelmien ratkominen. Esim. perustetaan eri viranomaisista ym. tahoista koostuva ryhmä ratkomaan yhdessä yritysten ongelmia	Kunta + yhteistyötahot	2017-	
Hankinnat	Hankintojen avoimuuden ja niistä tiedottamisen parantaminen (hankintaillat, yrittäjien hankinta-asiamies). Nähdään hankinnat paikallisten yritysten	Kunta	2017-	

	mahdollisuutena referenssien karruttamiseen. Myös pienhankinnat ovat tärkeitä, näistä tietoa nettisivuille.			
Työnjako kunnan ja yritysten toimintojen kanssa	Ei ylläpidetä päällekkäisiä toimintoja yrityksissä ja kunnalla	Kunta	2017-	
Kunta palvelujen tuottajasta enemmän niiden ostajaksi	Valinnanvapaus kuntalaisille ja palvelusetelit käyttöön. Esim. kunnan keittiöt voisivat toimia yrittäjävetoisesti.	Kunta	2017-	
Yrityshautomo kunnantalolle	Kunnantalon tyhjien huoneiden vuokraaminen erityisesti alkaville yrittäjille kohtuulliseen hintaan. Tarjotaan hyvät fasilitetit (turvallinen internet-yhteys, tulostus-, kopiointi- ja aulapalvelut).	Kunta	2017-	
Yrittäjäksi kasvattaminen	Erilaiset yrittäjät voisivat käydä esittelemässä ammattiaan aina varhaiskasvatuksesta yläkouluun. Vuosi yrittäjänä ohjelma 9. -luokkalaisille ja tietoa osuuskuntatoiminnasta.	Kunta	2017-	
Työhyvinvoinnin mallikunta	Työhyvinvoinnin tukeminen yrityksissä ja kunnassa yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa.	Yrittäjät ja kunta	2017-	5 / vuosi

Nämä panostukset toteutetaan olemassa olevien elinvoimahankkeiden lisäksi. Nykyiset hankkeet ja palkkamenot eivät sisälly tähän ohjelmaan.

3.4 Hyötytavoite 4: Tasokas ja vaivaton asuminen

Asumisessa otetaan huomioon laajasti eri ryhmät siten, että sopivia tontteja ja asuntoja voidaan tarjota eri ikäryhmille, tulotasoille ja asumismielitymyksille. Tontteja tarjotaan jatkossakin erilaisilta alueilta ja tonttikoot pidetään suhteellisen väljinä sekä rakentamistapa yksilöllisenä, mutta ympäristöön soveltuvana. Luodaan monipuolisesti edellytyksiä omistusasuntojen rakentamiseen ja lisätään vuokra-asuntotarjontaa.

Osayleiskaavoituksen myötä vakituisen asumisen mahdollisuutta vesistöjen rannoilla edistetään aktiivisesti, sillä vakituinen asuminen ranta-alueella on Tammelan selkeä vahvuus ja kilpailuetu suhteessa seudun muihin kuntiin. Vesihuolto tukee vakituista asumista rannoilla. Aktiivisella markkinoinnilla houkutellaan muuttajia suurista keskuksista asumaan järven rannalle ja kunta tunnetaan vetovoimaisena etätyöntekijöiden asuinalueena.

Keskustan asumisympäristöä kohennetaan toteuttamalla asemakaavoissa varattuja viheralueita kaikkien kuntalaisten ja kunnassa vierailevien viihtyisiksi, järven rantaan tukeutuviksi oleskelualueiksi. Keskustaa elävöitetään myös muilla toimenpiteillä.

Liikenneturvallisuutta parannetaan erityisesti kevyen liikenteen osalta.

Kuntaan houkutellaan lapsiperheitä siten, että perinteisten vetovoimatekijöiden rinnalle on nostettu koulutuksen kehittäminen ja luotu erikoistumiseen perustuvia kehityssuuntia kuten liikuntapainotteinen oppiminen. Monet perheet pyrkivät asumaan Tammelassa, missä lasten ja nuorten tulevaisuudesta pidetään huolta.

Mittarit:

- Asukasluku
- Vakituisten asuntotonttien määrä ranta-alueilla
- Rakennettujen asuntojen määrä / vuosi
- Vuokra-asuntojen määrä
- Kyläkaavojen määrä
- Vesihuoltohankkeiden ja rakennettujen vesihuoltolinjojen määrä
- Keskustan elävöittämissuunnitelmien määrä

TOIMENPIDE	KUVAUS	TOTEUTAJAT	AIKATAULU	€ (x1000)
Asuinpaikkoja vesistön rannalla	Osayleiskaavoilla mahdollistetaan vanhojen vapaa-ajanasuntokiinteistöjen muuttaminen vakituiseen käyttöön.	Kunta	2017-2018	
Vesistöjen kunnosta huolehtiminen	Jotta rantaa voidaan käyttää virkistykseen, on veden korkeus sekä laatu pidettävä virkistyskäytön kannalta kunnossa.	Kunta	2017-2020	100
Tonttivarannon varmistaminen	Kunnalla tulee olla kaavoitettuna laadullisesti tasokkaita tontteja. Kunta on myös aktiivinen esim. maanhankinnassa, jotta kunnassa on yrityspohjaista rakentamista omakotirakentamiseen. Kerrostaloasuntoja tarvitaan erityisesti vanhusväestölle sekä kesäasukkaille talviasunnoiksi.	Kunta	2017-	100 / vuosi
Tonttimyynnin kehittäminen	Tonttimyyntiä tulee kehittää enemmän digitalisaatiota ja sosiaalista mediaa hyödyntäväksi ja aloitettava markkinointi	Kunta	2017-2018	10

	jo kaavoitusvaiheessa.			
Riittävä vuokra-asuntotarjonta	Kunnan on myös varmistettava, että kunnassa on riittävässä määrin vuokra-asuntoja, tarvittaessa kunta rakentaa omalta osaltaan uusia vuokra-kiinteistöjä.	Kunta	2017-2018	1 500
Turvalliset kevyen liikenteen yhteydet	Kevyen liikenteen turvallisuutta parannetaan rakentamalla kevyen liikenteen väylät Portaan tien varteen sekä Papinsillan tien ja Nuutinkulmantien varteen.	Kunta ja ELY	2017-2020	4 200
Asumista palvelevat vesihuollon edistämishankkeet	Vesihuollon edistäminen erityisesti haja-asutusalueilla, kylät ja rannat. Portaan ja Liesjärven vesihuoltolinjat.	Kunta ja vesihuoltolaitokset	2018-2020	1 800

4. Rajaukset

Ohjelmalla toteutetaan Tammelan kuntastrategiaa ja edistetään strategian mukaisten kehittämistavoitteiden saavuttamista. Ohjelmassa keskitytään Tammelassa tehtävään omaan kehittämistyöhön, jossa kunnalla on keskeinen rooli tavoitteiden asettamisessa ja myös muiden tekemän kehittämisen hyödyntämisessä. Tavoitteet saavutetaan, jos tammelalaiset, kunnan työntekijät sekä Tammelassa toimivat yritykset ja yhteisöt osallistuvat laajasti yhteistyöhön.

Vetovoima ja tunnettavuus

Ohjelmassa keskitytään kunnan vetovoimatekijöiden kehittämiseen ja näiden parempaan markkinointiin yhteistyössä yritysten ja järjestötoimijoiden kanssa. Luotuja hyviä käytäntöjä työtapoja ja niiden kautta käynnistettyjä hankkeita hyödyntäen tehdään Tammelasta entistä houkuttelevampi matkailijoille, yrityksille ja asukkaille.

Kumppanuustyö

Kumppanuus on toimintamalli lähinnä kylien ja yritysten, sekä muiden toimijoiden suuntaan, jota käytetään läpileikkaavasti.

Yrittäjyyden tukeminen

Yhteiskunnassa yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa kasvavat, joten yrittäjyyteen kasvaminen on tulevaisuudessa tärkeällä sijalla. suunnitelmassa keskitytään pienten yritysten toimintaedellytysten parantamiseen ja tukemiseen. Erytistä huomiota kiinnitetään matkailuun ja luontomatkailuyrityksiin sekä heidän verkostoitumiseensa. Keskiössä on myös ketteryys eli joustavat toimintamallit, miten yrittäjiä voitaisiin saada lisää alueelle.

Tasokas ja vaivaton asuminen

Ohjelma sisältää toimenpiteitä, miten kunnasta saadaan houkutteleva asuinkunta. Asuinpaikat, ympäristö ja palvelut ovat kunnossa siten, kunta kiinnostaa uusia asukkaita muuttamaan kuntaan ja nykyisiä asukkaita jäämään.

5. Kehitysohjelman toteutus

Ohjelma toteutetaan kumppanuushankkeina, projekteina ja toimenpiteinä. Ohjelman kesto on vuodet 2017-2018. Konkreettiset toimenpiteet, niiden tarkempi kuvaus, toteuttajatahot, aikatautus ja kustannukset on osoitettu luvun 3 taulukoissa.

Työryhmä käsittelee valmistelun pohjalta aloitettavat hankkeet, projektit sekä toimenpiteet koko ohjelmakauden ajan sekä seuraa näiden toteutumista. Kunnan osalta tehdään vuosittain esitykset kunnan talousarvioon toteutettavista hankkeista. Myös muille toimijoille tehdään esityksiä suunnitelman mukaisista toimenpiteistä.

6. Kustannukset ja rahoitus

Ohjelmaa toteuttavat hankkeet rahoitetaan julkisen ja yksityisen puolen yhteistyönä. Merkittävät investointihankkeet toteutetaan kunnan talousarvion kautta, mutta niille pyritään löytämään myös muuta rahoitusta esim. EU:n –ohjelmista ja yhteistyökumppaneilta. Ohjelman kaikille toimenpiteille ei ole osoitettu erillistä määrärahaa, joka tarkoittaa, että kunnan ao. henkilöstö ja muuta vastuutoimijat suuntaavat toimintaansa ohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden mukaisesti. Kumppanuushankkeiden menot tulevat pääosin toimijoiden kautta, joten niille ei ohjelmassa voitu esittää kustannuksia, vaikka niitä oikeasti tuleekin. Tasokkaan asuminen infrahankkeista tulee ohjelman ylivoimaisesti suurimmat kustannukset.

Ohjelman toteuttaminen edellyttää myös lisähenkilöstöresursseja erityisesti markkinoinnin ja matkailun alueelle. Kunnan markkinointibudjettia tulee kasvattaa reilusti nykyisestä. Kaikki markkinointi ei ole kallista, esim. somen ja internetin kautta on mahdollista luovalla toiminnalla saada näkyvyyttä melko edullisesti.

Arvioidut kustannukset vuosina 2017-2018

Investoinnit:

Markkinointi ja näkyvyyshankkeet, kumppanuustoiminta, yrittäjyyden tukeminen (yrittäjäseura), Infrahankkeet (kevyen liikenteen väylät, vesihuolto, ym.)

Vuonna 2017 yhteensä noin 2 300 000 euroa

Vuonna 2018 yhteensä noin 3 800 000 euroa

Henkilöresurssit vuositasolla:

Hallinto	0,2 htv
Viestintä	0,5 htv
Yrityspalvelut	1,5 htv

Tarkemmat kustannusarviot hankkeisiin, projekteihin ja toimenpiteisiin laaditaan työryhmän kokouksissa, kun niistä tehdään esitykset toteuttajatahoille.

7. Riippuvuudet muihin ohjelmiin, projekteihin ja muuhun työhön

Strategian poikkihallinnolliset kehittämisohjelmat ovat keskenään riippuvuussuhteessa toisiinsa. Ne täydentävät toisiaan ja erityisesti Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys – ohjelma tukee sekä varmistaa toisien ohjelmien toteutumista. Ohjelmien toteuttamisen yhteydessä on varmistettava ohjelmien omistajien toimesta, että päällekkäistä työtä ei tehdä. Ohjelmien omistajat varmistavat myös ohjelmien yhteistyömahdollisuuksien saumattoman hyödyntämisen, tällaisen ilmaantuessa.

Ohjelmassa on mahdollista tehdä eri kumppaneiden kanssa yhdessä toteutettavia projekteja ja toimenpiteitä sellaisissa asioissa, joissa ohjelman hyötytavoitteet saavutetaan.

8. Organisointi ja vastuut

Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys –kehitysohjelmaan työryhmä:

Hannu Jalava, tekninen johtaja, kehitysohjelman omistaja
Antti Alasentie, kunnanhallituksen edustaja
Minna Nissilä, kunnanhallituksen edustaja
Timo Nummela, Tammelan Yrittäjät
Olli-Pekka Hakala, Eerikkilän urheiluopisto
Päivi Klemelä, vapaa-aikasihteeri
Veli-Matti Pura, maaseutuasiamies
Tuula Mikkola, työpajajohtaja
Milla-Mari Hallikainen, yrityskoordinaattori
Miika Tuki, kaavoittaja

Työryhmä on sama ryhmä, joka vastasi tämän ohjelmasuunnitelman laatimisesta. Työryhmän tehtävänä on jatkossa luoda toiminnallaan edellytyksiä ohjelman onnistumiseksi. Työryhmä vastaa koko ohjelman etenemistä koskevien suunnitelmien valmistelusta ja ohjelman sisäisestä päätöksenteosta. Tehtäviä ja vastuita on: ohjelman vuositasoinen suunnittelu, projektien priorisointi, ohjelman ja siihen liittyvien projektien seuranta ja ohjaus.

Työryhmän jäsenten tehtävänä on lisäksi viestiä ohjelman tavoitteista omille sidosryhmilleen erilaisissa tapaamisissa tavoitteena edistää eri toimijoiden sitoutumista ohjelman tavoitteisiin. Ryhmän tehtävänä on varmistaa, että ohjelman hyötytavoitteet toteutuvat.

9. Sidosryhmät ja sidosryhmien hallinta

Vetovoiman suhteen keskiössä ovat luonto- ja kulttuurialan järjestöt ja yritykset, myös maanomistajat ja maanviljelijät. Yksittäisinä isoina toimijoina paikallisesti ovat etenkin matkailun alalla Eerikkilän urheiluopisto, Hamk Mustiala ja Metsähallitus.

Yrittäjyyden osalta merkittävin yhteistyökumppani on Tammelan yrittäjät. Yrittäjät ovat merkittävässä osassa myös kumppanuustyössä, jossa muita sidosryhmiä ovat Tammelan kylät, tammelalaiset yhdistykset ja kuntalaiset. Hankkeissa yhteistyökumppaneina ovat Ely-keskukset (Häme ja Uusimaa), Hämeen liitto sekä LounaPlussa. Joissain hankkeissa yhteistyökumppaneina voivat olla myös seudun kunnat.

Tasokkaan asumisen osalta merkittäviä ovat maanomistajat ja rakennushankkeisiin ryhtyvät. Keskusta-alueella kunnan yhteistyö on tarpeellista rivitalojen ja kerrostalojen rakentamishankkeiden kanssa, niin rakennusvaiheessa kuin muutoinkin.

Kaikkien tunnistettujen sidosryhmien kanssa käydään vuoropuhelua hanke- ja toimenpidekohtaisesti kehitysohjelman tavoitteiden saavuttamisesta.

10. Viestintä

Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys –ohjelman viestinnän keskeinen tehtävä on kertoa ohjelman hyötytavoitteiden eteen tehdystä työstä ja ohjelman saavutuksista. Viestintä toteutetaan monikanavaisesti hyödyntäen tiedotteita, haastatteluita, kunnan kotisivuja ja sosiaalisen median. Aktiivisella, selkeällä ja mielenkiintoa herättävällä viestinnällä lisätään asukkaiden ja sidosryhmien tietoisuutta kunnan nykyisestä osallistumisen ja vaikuttamisen keinoista. Viestintä ohjelman etenemisestä lisääntyy sitä mukaa, kun kehitysohjelman toimenpiteissä syntyy konkreettisia toimia ja tuloksia.

Ohjelman tavoitteen on kiteytetty ja ne viestitään ytimekkäästi kunnan poliitikoille, henkilökunnalle, kuntalaisille ja sidosryhmille. Kehitysohjelman työryhmän vastuulla on laatia pääviestit.

11. Kehitysohjelman hallintakäytännöt

Projektien ja toimenpiteiden valinta ja niitä koskeva päätöksenteko

Kehitysohjelman toteuttamisen aikana työryhmä käsittelee kunkin projektin ja toimenpiteen sekä arvioi niiden toteutuskelpoisuuden ja rahoitustarpeen. Projektin käynnistämisen edellytyksenä on, että se oleellisella tavalla hyödyttää ohjelman tavoitteen saavuttamista. Kumppaneiden kanssa toteutettavat projektit käsitellään työryhmässä ja määrittelee projektin tavoitteet kunnan osalta. Työryhmä valmistelee ja käsittelee kokouksissaan käynnistettäviä projekteja ja toimenpiteitä ohjelmasuunnitelman mukaisesti.

Seuranta ja raportointi

Poikkihallinnollisten kehitysohjelmien seuranta ja raportointi toteutetaan samanaikaisesti kunnan toiminnan ja talouden ohjauksen ja seurannan kanssa. Ohjelman hyötytavoitteista johdetaan talousarvion valmistelun yhteydessä valtuustoon nähden sitovat vuositavoitteet. Näiden toteutumista seurataan osavuosikatsauksien yhteydessä. Toteutuminen todennetaan tilinpäätöksen hyväksymisen yhteydessä. Poikkihallinnollisten kehitysohjelmien yhteiskokoukset järjestetään kaksi kertaa vuodessa helmikuussa ja elokuussa. Kokousten sisältö annetaan ohjelmien tilannekatsauksena tiedoksi kunnanhallitukselle ja valtuustolle. Poikkihallin-

nollisten kehitysohjelmien raportointi valtuustolle tehdään tilinpäätöksen käsittelyn yhteydessä.

Kehitysohjelman ensimmäisenä toteutusvuotena raportoidaan ja arvioidaan ohjelman käynnistymisen onnistumista. Seuraavana ohjelmakauden vuotena raportoidaan ohjelman vuoden lopun tilanne yleisellä tasolla, arvioiden käynnissä olevien projektien ja toimenpiteiden tilanne. Ennustetaan ohjelman hyötytavoitteiden toteutumista ohjelmakauden aikana. Lisäksi valtuustolle raportoidaan ohjelman budjetista ja aikataulusta. Seuranta toimii samalla pohjatietona tulevien projektien ja toimenpiteiden valinnalle sekä budjetoinnille.

Työryhmän käytännöt

Kokoukset kutsutaan koolle tarvittaessa sähköpostilla. Kutsu sisältää asialistan ja mahdolliset liitteet. Kokousasiakirjat tallennetaan sharepointtiin. Kokouksesta tehdään muistio, jossa tulee ilmetä käsiteltävät asia ja päätökset sekä läsnäolijat. Kokouksiin osallistumisesta maksetaan kulloinkin voimassa oleva kunnanhallituksen kokousta vastaava kokouspalkkio.

Dokumenttienhallinta ja muut työtavat

Ohjelman aineisto säilytetään kokonaisuudessa sharepointissa. Työtila on avoin työryhmän jäsenille ja henkilökunnalle. Julkiset dokumentit julkaistaan kunnan kotisivuilla.

12. Riskit ja riskienhallinta

Kehittämishankkeen merkittävimmät riskit voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin.

Ulkoiset:

- kansainväliset suhdanteet, toimintaympäristön rajut ja ennakoimattomat muutokset
- seudulta poismuutto hyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä huolimatta
- luontovirkistykseen kasvun hitaus
- säädökset ja lupabyrokratia estävät tai hidastavat hankkeita

Sisäiset:

- resurssit toteuttaa ohjelmaa puuttuvat (rahoitus/työvoima) tai ei löydetä nopeasti vaikuttavia ratkaisuja ja mielenkiinto laantuu
- toimijat eivät sitoudu hankkeiden tavoitteisiin tai ei osata toimia kumppanien kanssa
- tiedon kulku ja asenteiden jäykkyys, muutosvastarinta, tehdään päällekkäistä työtä
- ei siedetä epäonnistumista ja uskallus suunnan muutokseen puuttuu
- hankkeet jäävät liian laajoiksi ja konkretia puuttuu

- rohkeuden puute toimintatapojen muuttamisessa ja kohdentamisessa

Riskejä käsitellään aina tapauskohtaisesti kunkin projektin ja hankkeen käynnistämisen yhteydessä.

13. Edellytykset kehitysohjelman toteutumiselle ja onnistumiselle

Keskeinen edellytys ohjelman toteutukselle on, että valitut toimenpiteet käynnistyvät ja toteutuvat suunnitellusti. Tämän takia valitut toimenpiteet ovat konkreettisia ja rajattuja. Toimenpiteiden toteutumiseksi on nimetty vastuutaho ja toimenpiteille on myönnetty riittävä rahoitus. Kehitysohjelman suunnittelussa on määritelty ja tunnistettu kunnan keskeisiä haasteita ja toimenpiteitä ohjelman teeman osalta.

Edellytykset kehitysohjelman onnistumiselle

Mittarointi ja selkeä mitattava tavoite mahdollistaa etenemispolun rakentamisen ohjelman tavoitteiden toteutumiselle. Ohjelmatoiminnan pitää pohjautua oikeaan arvioon nykytilasta sekä tarvittavista toimenpiteistä. Kysymyksessä on strateginen kehitysohjelma, jonka keskeinen johtamishaaste on kannustaminen muutokseen ja sitouttaminen tavoitteiden johdonmukaiseen saavuttamiseen. Kunnan oman toiminnan organisointi ja olemassa olevien toimintojen yhteen saattaminen hyötytavoitteiden saavuttamiseksi on pitkäjänteistä työtä.

Kumppaneiden kanssa toimiessa on tärkeää, että tavoitteena on juuri ohjelman hyötytavoitteiden saavuttaminen kestävästi ja löydetään uusia toimintatapoja kunnan oman toiminnan avaamiseen kumppaneille.

14. Kehitysohjelman arviointi, ohjelman lopetus ja jatkotoimenpiteet

Kehitysohjelmien arvioinnista on sovittu yhteinen käytäntö. Vuosittainen arviointi tehdään tilinpäätöksen käsittelyn yhteydessä. Seuraavan vuoden toimenpiteet hyväksytään talousarvion hyväksymisen yhteydessä.

Nyt valmisteltu kehitysohjelman ohjelmasuunnitelma ulottuu vuoden 2018 loppuun saakka. Lopetuksen yhteydessä arvioidaan kehitysohjelma kokonaisuutena alusta loppuun. Kehitysohjelmasta laaditaan loppuraportti, jonka käsittelee valtuusto. Valtuusto käynnistää uusien ohjelmasuunnitelmien valmisteluprosessin vuonna 2018.